

"ניצול" / לאה עיני

אבי מתקשר למספר הצלוב לו על זרוע
ומקשיב-מקשיב כדרוף.
באזן השמאלית אינו מקשיב
זכר לסטירה מכפזו של א.ס.א.ס.
באזן הזו הוא שומע
שומע כמחריש
אך את האזן הבריאה הוא עושה כאפרקסת
לסיוטים שבאים לו
מדורה, מבונה, מאושויץ
בקרונות
אבי צורח אחת לשבוע כאומר -
שלומי טוב
ואחר כך הוא הופך את ראשו על הכר הרטב
ונרדם על צדו הימני
נותן את אזנו המטה לבכיי
בכיי המהלך על בהונות.

"בשנות החמישים התעלמו מהם. התכחשו.
התביישו. מצד אחד, הצבר האוחס השלול
החסון, ומצד אחר הם: הסכונים, המסניעס,
הצאן אלכח... ועשו מהם עיסה אחת: ניצולי
שואה כאלה או כאלה, מנלאיות ורשאית או ים-
תיכונית, המחסד יצק או ניצול שואה לפי שלונה
המתואחת לצרכיו: בדרך-כלל איש מספחה
לראומטי מופנס, ככוס, מאונן על ירזיו ובעיקר
שותק. מחריש. והיו כאלה רבים. אבל היו גם
רבים שא. אמש אבא שלי... אבא שלי היה ניצול
שואה מסונוקי, והוא מעולם לא שתק. אהפק, הוא
דיבר ודיבר באובססיביות, מסמן אותי כלאה
סצריכה, במקום המחסד, אהקשיב אסיפור, ובבוא
היום אספרו... "לאה עיני בדברים איוס השואה)

"תתאר לך יצירה שת ארבע שופת זמיטה ואבא מספר לה סיפורים", היא נזכרת, "וצה אפילו לא 'אמי ותמי', שזה גן ככה אכזרי. זה איך היה זרכנת, ואיך נהייתי חירש, ואיך הרזיצו לי, ואיך הפכתי למזלמן ששוקל 25 קילו. זה מטרור. לא היו שום מחסומים ולא היו שום עכבות. לאחים שלי היה תפקיד: להתחתן, להביא יצרים, לחיות. להחזיר את כל מה שאבד אנספה. ואני קיבלתי את התפקיד של הסיפור: לספר את הסיפור הלא-מסופר על השואה של אבא שלי ועל יהדות יוון. וזה מדהים שזה הגיע מבית שלי לא היו לו ספרים, ואבא שהיה אנאלפבית, למרות שהיה איש מאוד חכם. הוא פשוט שטף לי את המח וזינצז לי את הלבי".

• היה זסיפורים האלה משהו משהו איתך?

"אבא שלי ידע לספר, היתה לו כריזמה וזה היה מרתק. הוא היה חי את הסיפורים האלה, כמו זיכרונות מלאוניס. ען כל ההצגה והתנועות והג'סטות וען כל העצור משהו לשפה: לחקות את קצין האס.אס ען כל האינוטנציה הגרמנית. היה זסיפורים הרבה כוח, הרבה תדהמה, הרבה פחד. הכל היה פלסטוי. אבא שלי היה קם לפעמים זזוקר, כולו חרוך ומעוך מסייטס, וכיוון שהוא היה איש חסר עכבות, ומערער, הוא היה זא ואומר: 'הליצה חלמתי ששז כלל לקחת אותנו, והפעם גן אתם עליתם איתנו'. אני ידעתי לאן הרכנת הזו מוליכה! מה ילד יכול לעשות ען זה, חוץ מלהאמין? גדלתי ען המתח זין החמלה כלפיו לבין הפחד. הנחמה היחידה שלי זחייס כיצדה היתה הסיפורים שלו".

(מתוך ראיון שערכה הכנת יוני ליכנה ען לאה איני)

קטעי העשרה

מתוך הספר "ורד הלבנון" פאת לאה איני

במחנה ריכוז, כשבאנו, היהודים האשכנזים לא האמינו שאנחנו יהודים... ניין, נישט, הם אמרו, אין בעולם יהודים כאלה, למה יותר מדי היינו חזקים, שזופים מהשמש של סלוניקי, מהשדות, הסוסים...נו, אז גויים, הם קראו לנו, האסירים האשכנזים, חייעס, שוורצע חייעס... (עמ' 65)

אבא סוחט את רגשותיי מילדות. מפעיל עלי את כל התנורים של אושוויץ כדי שאכתוב את הסיפור שלו ושל משפחתו המושמדת למען הדורות הבאים, למען כל אלה שלא מכירים בכך שיהודי יוון היו בשואה... (עמ' 116)

...היום אני לספר לך על איך נהייתי חירש. את יודעת אני חירש? אני מהנהנת. לא שומע בכלל באחן ימין. נאדה כלום. את יודעת למה?

במחנה בונה, מה שהיה מחנה עבודה, אני עבדתי במפעל ברזל, העברתי צינורות מערמה, ככה ערמה גבוהה- אבא מדגים לי בידו המונפת אל על- אחד-אחד, פנימה לבית החרושת. היה קשה. עבודת פרך. סבלות. הברזל היה כבד, קר, בחוץ שלג, ואנחנו רק עם הפיג'מה פסים, עובדים מהבוקר עד הערב, מספירה לספירה. בצהריים נתנו הפסקה לאוכל, וחילקו מרק. מרק! אבא יורק את המילה. פיפי חום עם קרצת כרוב ועיניים של דגים ששחו שמה, וחתכת' לחפ יבש שנתנו בצד. אני חשבתני אני לא יחזיק מעמד. קור, ואני רעב. רעב מת. אז היה שומר אחד גרמני, אזרח, ששמר עלינו, הוא היה עובד של המפעל, גם המפעל היה ציבילי, מפעל צינורות ברזל לאינסטלציה, הם אמרו, אבל אנחנו ידענו שזה הולך לנשק לחזית, למלחמה... מפה לשם, אני התחלתי לעבוד רק בשביל הגרמני הזה, לא יודע למה. הלב שלי אמר תעבוד, שיראה שאתה עובד כמו כלב, חזק. יום

אחד, בהפסקה, הגרמני מסתכל עלי, ועושה לי סימן ללכת מאחורי הצינורות. הערמה, אני הולך מהר, רץ עם צלחת מרק, בא שמה, ופתאום הוא מוציא מהמעיל שלו, מעיל טוב, ארוך, חם, מעיל צמר שהיה לו – כמו חבילה בנייר עיתון, חורק לי ככה, מלמעלה, כאילו שנפל לו בטעות. אני תופס את זה מהר, מכניס בתוך החולצת פיג'מה, ורץ משוגע לבית שימוש. פותח שמה, ומוצא לחם לבן טרי ונקניק –

ארבע המילים האחרונות משומשות מהרגיל. הפה של אבא מתמלא רוק. את לדעת מה זה לחם לבן טרי וחתכת' נקניק?! אני לא שאלתי... אני מבינה. זאת שפה כזאת של רעבים. כל מזון, הכי פשוט שבעולם, הוא מעדן מלכים. אני גם מבינה את גאוותו של אבא על שנבחר. מאז, ממשיך אבא, בולע את רוקו, כל צהריים הציבילי הזה עושה לי סימן, חורק לי מאחורה לחם לבן ונקניק. אני עושה לו תודה עם הראש, אבל הוא כבר מסתובב חזרה למקום שמירה, שלא יתפסו אותנו האס-אס. ככה, כמו פלא, כל יום, בזמן האוכל, לאט-לאט קרידה, אני יותר שבע, יכול להחליף...

אתה מוותר על המרק עם העין של הדג?...

כן, לפעמים, אבא שמח שהבנתי...לא מוותרים שמה על שום דבר, אוכלים הכו ל, הכול! אבל בגלל שהבטן שלי מלאה, ממשיך אבא, ועינו שוב בתקרה, יש לי כוח לסחוב עוד יום, עוד צינורות. ככה אני מתחיל למכור כל פעם את המרק, הלחם היבש, או הסוף של הנקניק, בשביל נעליים טובות, או בשביל עוד חולצה ללבוש למטה, שיהיה פחות קר. את מבינה? אני מהנהנת...

...ככה לעבור כמה חודשים טובים במחנה בונה, ממשיך אבא, ואומר את שם המחנה הזה בערגה. פתאום יום אחד...לפתע הוא מתכווץ, משתתק. אצבעותיו מוחקות את עפעפיו...אבא בולע יפחה בגרונו, ואצבעותיו שזורדות מעיניו לא שקטות. הוא נחוש לספר לי...

...יום אחד קורא אותי השטן, חייל גרמני. אס-אס. מכולם תפס אותי! שם לי ביד ארגז סגור שאביא אותו לאיזה קצין במפעל, איפה שהמשרדים שמה בפנים...צועק עלי ללכת מהר, שנל! אני הולך מהר שנל, יש לי ברירה?! רץ! כמה דקות לפני ההפסקה של האוכל, יופיומט...אני הולך למשרד מהר, בשלג, בבז, חושב אולי אם אני חוזר בזמן, הציבילי ישמור לי את הלחם והנקניק. חולם על הלחם והנקניק. אני בא במשרד, מחפש את הקצין שאמרו לי להביא לו ארגז, מוצא אותו, נותן לו מהר, ובצרחות ההוא, קצין גבוה ככה – אבא נהג לצחצח בגרמנית את דרגת קצונתו – נותן לי פקודה לחזור שנל לעבודה. לא צריך שנל קרידה, כי מהר-מהר אני חוזר לבד, לפני שתלך ההפסקה. אבל פתאום, ביציאה, תופס אותי עוד אס-אס שעשה פטרול שמה, סתם חייל, אני זוכר. עד היום התמונה שלו בראש: גבוה כזה ושמן. אס-אס שמן. חייל גורילה, עם שערות בלונדיני ואף אדום, עגבנייה. והוא מכוון אלי את המאחר ...

...חזיר יהודי, מה אתה עושה פה?! שורד אבא מחדש את השפלתו. הלשון, המבטא, הצרחות, שפת הגוף, הכל חי. שחקן של הצגה אחת. אני? כלום, שום דבר, מגמגם לי אבא, ביוונית, בספניולית, בכמה מילים שלמד בגרמנית, אפילו בקצת אידיש. כי החייל עכשיו הוא אני...אני להביא בוקסה לקצין שמה, ולחזור מהר לעבודה! אתה חתכת' יהודי מסריח, חרא יהודי, זה מה שאתה! צורח האס-אס, כשאבא מיילל גם עכשיו. לא מבין איך הגרמני זורק פתאום את היד שלו מהמאחר, מרים אותה באוויר, לוקח מרחק, ואז מוריד לו סטירה... חתכת' סטירה שנתן לי שמה, על האחון קרידה, כל האחון ימין, חתכת' מכה...

...את לדעת מה קרה אחר כך, מיאלמה? אבא משתנק. וריד מפוצל מתנפח על מצחו. אני מנענעת בראש לשלילה, זה המעט שאני יכולה לעשות. שטף גדול של דם יצא לי מהאחון, ים שלם, ואני, מהמכה, תכף נפלתי על הברכיים, צועק למה-למה?! לא עשיתי כלום, לא עשיתי שום דבר מאדרה מיה, אמא שלי, רק אמרו לי להביא ארגז שמה, זה הכל. ואני נוגע באחון, והאחון מלאה דם...

אתה פפלוכטה יודה, יהודי מלוכלך, אומר השמן, זה למה! ואני ככה שומע-אותו-לא-שומע, למה פתאום הכול כמו מרחוק, אני לדעת שהוא צועק עלי, אבל מאחן אחת...תופס אבא את אחנו המתה. על המקום עשיתי צעקות, צעקות כאילו שחטו אותי! על המקום! השמן היה קצת בשוק,

יהודי כזה, צועק... עכשיו אתה תשתוק! הוא אומר לי, אתה שומע? תשתוק ותלך מפה לפני שתקבל כדור בראש...אבא משתתק ומליט את פניו בשתי ידיו. חונק מחדש את הצעקה... (עמ' 118)

גם הבוקר קם אבא משנתו, ואמר ששוב באו בלילה לקחת אותך, ואת אביו ואת אימו. שוב עצרה רכבת הבהמות בתחנה שליד גטו ברון הירש, ואת כל היהודים דחפו שמה, בצעקות ובצרחות, עם רובים וכלבים, והיידה לגיהנום, לתנורים...

פרצוף החמר של אבא לח עדיין מן הרחצה ששטף את עצמו תחת הברז, מגבת לצווארו, ועיניו חרוכות. הוא יונק את הקפה בחלב הרתוח שלו ששנאו עלי ריחו בפינת האוכל, בעמידה, מדליק

סיגריה, ומוצץ גם ממנה ברעש. אני ישובה כעונש ליד שתיית הבוקר, ואפילו לא אומרת לו שזה חלום. הצעקות של אבא בשנתו הן כצעקותיו ביום, ומבינים הכל: את הלא בספניולית, את הלמה בגרמנית, ואת ההשפלה וקבלת הדין ביוונית שבוכה. וגם כשלא מבינים, גם כשישנים עם הכר על הראש, הדוק על האחניים, ומוותרים על האויר, המיטה של אבא בבוקר היא זירת התגוששות.

כן-כן, הוא אומר לתוך עיני שאינן ודעות איך להיפטר מהדייסה הגושית שאמא מכינה לי, ומכיתה א', מהקקאו עם החלב החם שמתקדם בנשל שמנוני של זיכרון; מה שאת לשמוע, מיאלמה... שוב באו ולקחו אותנו... אבל בלילה הזה לא לבד, עם אחי וההורים, לקחו אותי שמה, בלילה הזה גם אתם עליהם איתי בטרנספורט, כל המשפחה... (עמ' 142)

הביתם תמיד איצו זאת / לאה איני

הביתם תמיד איצו זאת

נותרת פתוחה

אולי יקפצו לביקור

מארץ המתים

ישתרע על מיטת הנוער הקצרה

וירצם

לחצי שעה, שעה

לא יותר

והם יבואו שקטים

וחסרי נשימה

להסיר ממנחמו זעה אפורה

חפרפרת ותולע

עוז

פעם אחת

באצבעות הידוקות וקפואות

את רקותיו - הולאות החזקה

בפני האבן,

לועקות.

שיכחה

הילדה הקטנה אמרה: "סבתא, יש לך לכלוך על היד".

"זה לא לכלוך", אמרה הזקנה בקול שקט, "זה המספר שלי".

"אז למה כתבת אותו על היד?" שאלה הילדה ומיד שמחה כי כבר ידעה, "כדי שלא תשכחי אף פעם". באותו ערב היא ביקשה מאמה לצייר לה בטוש דק את מספר הטלפון שלהם על הזרוע, והסבירה שאם תלך לאיבוד בחלום, היא תוכל להתקשר הביתה ולהתעורר.

א קל לאמוד מיליונים.

לא היה רגע בפולין שלא חשבתי על כך.

לא היה לילה ששנתי לא נדדה בי.

אמרי לי את האמת. את מסוגלת להמחיש לעצמך מה זה מיליונים?!
אדם אחד ויחיד שניתקוהו מיקיריו, הובל בלילה, מעורטל מכל, אל תאי
הגזים.

גביש ציקלון ירד לתוך התא והאדם האחד והיחיד החל להיחנק.

דקה, 5 דקות, רבע שעה...

תינוק אחד ויחיד נקרע מחיק אמו והרוצה הנאצי רוצץ ראשו אל עמוד
חשמל.

ילד אחד ויחיד שסעו בו כלבים והוא רץ מסונוור מזרקורים ונופל לתוך
בור אש.

אם אחת ויחידה הידקה אצבעותיה מסביב לצוואר תינוקה לבל יבכה
ויסגיר למרצחים את כל יושבי הבונקר.

ועתה,

הכפילי זאת בעשר, במאה, באלף, ברבבה, במיליון.

את יודעת, הרי למדת חשבון בבית ספר.

אשר לי, אני רואה תמיד את האחד והיחיד, הכאב האנושי אינו יודע את

לוח הכפל, איך לחשב מיליונים במחשב והרי איך לו לאדם אלא לב אחד

בלבד,

ולב זה תופס בקושי פחד אחד מהו, יתמות אחת מהי, שכול אחד...

לא איני מתימרת לספר על מיליונים... (מקור לא ידוע)

מַלְיָן / מַאִיר וִינְלֵטִיר

שְׁנַתִּיךְ לִפְנֵי הַחֹרֶזֶן

לֹא קִרְאוּ לַחֹרֶזֶן חֹרֶזֶן;

שְׁנַתִּיךְ לִפְנֵי הַשָּׁמַיִם

לֹא הִיָּה לָהּ שָׁמַיִם

מָה הִיָּתָה הַמִּלְאָה חֹרֶזֶן

שְׁנַתִּיךְ לִפְנֵי הַחֹרֶזֶן?

מִלְאָה לְתַאֵר דָּבָר לֹא טוֹב,

שֶׁהַשָּׁמַיִם לֹא יִזְכְּרוּ.

מָה הִיָּתָה הַמִּלְאָה שָׁמַיִם

שְׁנַתִּיךְ לִפְנֵי הַשָּׁמַיִם?

הִיא הִיָּתָה מִלְאָה לְרַעַשׁ גְּזוֹל,

מִשֶּׁהוּ עַם הַמִּלְאָה.

"קרובי בעלי מקבלים את פני. מסתכלים עלי כעל יצור מוזר, קצת מסכן, כאילו הגעתי מפלנטה אחרת. ולא רק הם, גם 'ותיקים' אחרים מקדמים אותי בהרגשה דומה, כאילו לא פגשו עדיין איש מהניצולים [...] אחרי יום או יומיים, באה סדרת השאלות הצפויה: 'איך זה שאת כל כך לבד?'; 'מהיכן את באה?'; 'מי היו הורייך?', טבעי הדבר שתתעורר סקרנות. והשאלה הבלתי נמנעת העולה ביתר עוצמה: 'איך זה שנשארת כה בודדה? כיצד לא נותר איש מבני משפחתך? איך זה שכאן, בארץ ישראל, אין איש המכיר אותך?'. אני חשה שהם כאילו תוהים באיזה מחיר נותרתי בחיים.

הרגשתי כאילו עצם קיומי מוטל בספק. כמו עומדת על דוכן העדים ניסיתי להסביר, איך זה קרה שנותרתי ללא קרובים, ומצאתי את עצמי מדברת ומספרת על גזירות, נידוי והתעללות שהיו גורל היהודים, על פולין שהפכה לבית מטבחיים. מצאתי מולי אנשים שבהבעת פניהם ניכרו חוסר האמון ותמיהה לגודל הזוועה שבדברי. כשהתחלתי יורדת לפרטים, הניחה המארחת שלי את כף ידה על החזה ואמרה בסלידה: 'אנא הפסיקי, אינני יכולה להקשיב. יש לי לב חלש'.

הפסקתי.

תהום עמוקה נפערה באותה הרגע ביני ובין שכני ומכרי החדשים, ביני לבין כל אלה אשר לא ידעו את השואה. הבנתי גם, שזוהי להם העדות החיה הראשונה למעשי הזוועה שנעשו.

הבנתי שמעתי עלי לשתוק. אין בי הרצון לשתף ולהתחלק עם אף אחד במטען הכבד שנושאת אני בתוך תוכי.

אינני רוצה לפרוט את כאבי לפרוטות..."

(לילי טאהו-חוביס, 'אופוריה והלם'-עדותה של ניצולה שנקלטה)

